

כתרי תורה

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן
רבי משה ב"ר סעיד גהסי זלה"ה
אב"ד תנעם - י"ט תמוז תשל"ט
רבי יצחק ב"ר יצחק גברא זלה"ה
אב"ד סווד - כ"א תמוז תש"י

לק"י • פרשת ראשי המטות ה'תש"פ ב'של"א • גליון י"ב
• הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

לרפואת הגאון הרב חיים מימון ב"ר שלמה נהרי שליט"א
והרב חזקיהו אליהו בן תורית שליט"א בתוך שאר חולי ישראל

כתר של-א"ש

איש כי ידור נדר לה, או השבע שבעה לאסר
אסר על נפשו, לא יחל דברו ככל היוצא מפיו
יעשה (ל, ג). יש להתבונן מהו לשון לא יחל,
היה לו לומר לא יפר דברו או כתרגומו לא
יבטיל דברו, ומה ענין חילול לכאן. וביאר
מהר"י קורח זלה"ה במרפא לשון, כי בצלם
אדם עשה את האדם ולכן דיבורו הטוב עושה
רושם ונברא ממנו כח טוב ונקרא מלאך
קדוש, ולזה הזהיר לא יחל דברו שלא יעשה
דבריו חולין אחר שהיו כוחות קדושים. ורק
אונקלוס ביאר פשוטו של מקרא שלא יבטל
מה שנדר לעשות.

וכ"כ מה"ר יעיש קורייני זלה"ה במחמדי
שמים, איש כי ידור נדר לי ר"ת א'בייני
בגימטריא מלאך, שכל הנודר נדר ע"י הנדר
נברא מלאך, אבל אינו נשלם עד שמקיים
אותו הנדר ויהיה תלוי ועומד באויר,
וכשמקיים אותו הנדר המלאך נשלם ופורח
למעלה. לכן אמרה תורה לא יחל דברו, לא
יעשה אותו המלאך חולין אלא ישלים אותו
ולא יחללהו ע"ש. וזהו שכתב מהר"י"ץ בע"ח
ח"ג דף פ, ב, צריך שישלם נדריו לבית הכנסת
בערב יום הכיפורים כדי שיושלמו הווית
מלאכים שנתהוו מנדרו ויעמדו לו למליצי
ישראל וע"ש דדוקא ע"י הפרת חכם בהבל פיו
נשלם חיות המלאך ופרח לעילא וזהו סוד
היתר נדרים פורחים באויר.

ומזה יובן ג"כ מ"ש מהר"י גופאן זלה"ה
במנחת יהודה ששמע מחמיו מ"ו רבי אברהם
מנולי זלה"ה כי כל מי ששומר ה' מוצאות הפה
מלדבר שקר ודברים בטלים, אז תפילתו
נשמעת, והקב"ה גוזר והוא מבטל על דרך
צדיק מושל ביראת אלהים, ותגזר אומר ויקם
לך. וכאן נרמז דבר זה באמרו לא יחל דברו
וממילא ככל היוצא מפיו יעשה לו הקב"ה.
ע"כ. וזהו ע"ד שנתבאר לעיל כי המפר דבריו
אין זה רק ביטול מה שאמר לעשות אלא יש
כאן חילול הקודש וכיון שכך איך יוכל לפעול
בדיבורו להיטיב. והנשמר יזכה. שבת שלום.

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומיסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק'
ברכת שהחיינו על פירות בימי בין המצרים

א] מי שנודמן לו פרי חדש בימים אלו שצריך לברך עליו שהחיינו ואם יניחנו עד אחר
תשעה באב, יתקלקל הפרי. מדעת השו"ע יש ללמוד לכאורה שאין לו לאוכלו ולברך
עליו שהרי פסק (סימן תקנ"א סעיף י"ז) דיש לזהר מלומר שהחיינו על פרי חדש, והטעם
כתבו האחרונים (מג"א ס"ק מ"ב ועוד) מפני שהוא זמן פורענות ואיך יאמר שהחיינו
והגיענו לזמן הזה ואך מאידך פשוט שאין לו לאוכלו בלא ברכת שהחיינו. מאמר מרדכי
תקנ"א ס"ק י"ד, כף החיים שם ס"ק ר"ז. ולברך שהחיינו בשבת דנו האחרונים (לבוש
סעיף י"ז, אליה רבה אות מ"ב, חיי אדם כלל קל"ג אות ח', קצוש"ע סי' קכ"ב סעיף ב', מ"ב
ס"ק צ"ח) דאז כוונתו לזמן הזה דהיינו יום השבת ולא על תקופה זו, אך דעת האר"י
ז"ל (שעה"כ דף פט ע"ג) אף בשבת אין לברך שהחיינו. אמנם פרי שלא ימצא אחר
תשעה באב מותר לברך עליו שהחיינו בבין המצרים (רמ"א שם ולא השמיטו השת"ז).
ובשתילי זיתים (ס"ק מ"ט) נטה מדעת השו"ע וס"ל דעל הפירות יש לברך שהחיינו,
דאין לו להחמיץ המצוה שמא לא יוכל לברך אז. ולמעשה כתב מרן הגר"י רצאבי
שליט"א (שעה"ס סימן ק"ג סעיף ב') שיש להקל לברך על פרי שהחיינו בבין המצרים וכ"ש
בשבת, וכ"ש אם לא ימצא פרי זה אחר תשעה באב. וה"ה בנידון הנ"ל השיב מרן
שליט"א דיברך שהחיינו ויאכלנו אף שימצאנו לאחר ת"ב משום בל תשחית, דכיון
שנודמן לו כבר הפרי אם ימתין עלול הוא להיפסד אם ישהנו.

הכנסת היד בין אבני הכותל המערבי

ב] נחלקו הפוסקים האם מותר להכניס אצבעות או פתקים בין אבני הכותל המערבי,
שהוא מחומת הר הבית. כי הנה מפתח הר הבית עד שער ניקנור הוא מחנה לויה
(רמב"ם פ"ו מבית הבחירה ה"ו), וכל הטמאים בטומאה היוצאת מגופם שהם בעל קרי,
זב, נדה ויולדת, אסורים להכנס שם. וביאה במקצת, דהיינו שמכניס מקצת גופו
להכניס למקום שאסור להכנס, לדעת הרמב"ם (פ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה י"ח)
מכין אותו מכת מרדות והראב"ד (שם בהשגות) סובר שחייב כרת.

הלכך מטעם זה דעת המהרי"ל דיסקין (הובא בספר משכנות לאביר יעקב ח"ב טהרת
הקודש אות ו') והחזו"א (ארחות רבינו ח"א עמוד שכ"א) לאסור דהכנסת הידים בחומת הר
הבית היא כביאה במקצת. ויש שאסרו לבעל קרי אף שטבל והעריב שמשו כיון
שבזמנינו אין מחמירים כל כך בדיני חציצה ולא עלתה הטבילה (באר יצחק על סדר
קדשים עמוד צ"ז). מאידך, יש סברות רבות להקל. ראשית, חומות הר הבית נבנו מחוץ
להר הבית ואין הדבר מפורש בדברי חז"ל שיש בהם קדושת הר הבית כמו חומות
העזרה שדינים כלפנים (זבחים נו, א). ועוד, סוגיית הגמרא בזבחים (לב, א) ופסק הרמב"ם
הנ"ל בעניין ביאה במקצת מירי בביאה לעזרה שהיא מחנה שכינה המקודשת יותר
ולא להר הבית שהוא מחנה לויה, ושמא לא נאמר בו דין ביאה במקצת. ועוד, האיסור
הוא רק בדרך כניסה מהפתח, וחורי הכותל אינם נחשבים דרך פתח (שו"ת אבני נזר
סימן ת"נ-תנ"ב ושם כתב עוד סברות להקל יעו"ש). ואכן, מנהג הכנסת הפתקים הוא מנהג
קדמון כידוע מהמעשה עם האור החיים הקדוש (שיום פטירתו היה ביום רביעי שעבר ט"ז
בתמוז) שהביא לתלמידו פתקא שיכניס בחלל הכותל (ספר מסעות ירושלים עמוד צ"ג,
צ"ד ושם הביא עוד מעשה כעין זה). ובשו"ת מנחת חן (ח"ב סימן ל"א) הביא סמך למנהג
זה מהזוה"ק (ויקרא ח"ג דף קי"ד ע"ב) על הפסוק בשיר השירים "מצנין מן החרכים",
שהקב"ה כביכול מציץ מבין חרכי הכותל המערבי בכל מועד, ראש חודש ושבת
ומשגיח על כיסופיהם של ישראל לאביהם שבשמים. וכן דעת מרן הגר"י רצאבי
שליט"א שאין לאסור הכנסת פתקים לחלל הכותל המערבי.

שבט מוסר במשנת רבותינו

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה

הדבר אשר צוה ה' (ל, ב)

רמו ומוסר שירדה אדם בנו ותלמידו לתורה

[א] כמוהר"ר יחיא צארום זלה"ה בספרו זרע השלום (כת"י) הביא דרוש על פסוק זה, רמו ומוסר לאדם לייסר בנו תורה בזה"ל, אל ראשי המטות, שיקח האדם המטה בידו וירדה בנו לתורה, וזהו לבני ישראל. ולמה ילקחו, בשביל לאמר זה הדבר שהיא התורה, אשר צוה ה'. ותלמידו כמוהר"ר יחיא בדיחי זלה"ה בביאורו על התורה חן טוב הביא רמו זה בשמו על מלמדי תינוקות נקראים ראשי המטות ע"ש שתופסים בידם מטה להכות התינוקות, ועוד הוסיף רמו לזה כי התורה רמוזה בראשי וסופי תיבות ראשי המטות ר"ה'ת' שעולים בגימטריא תרט"ו כמנין תורה עם האותיות, לאמר שהתינוקות ילמדו התורה באמירה, שיוציאו המילים בפיהם. ואם יאמרו מה זה שאתה מלקח אותנו כדי ללמוד, יאמר להם זה הדבר אשר צוה ה', שתעסקו בתורה. ע"ש. הנה למדנו מכאן מעלת חינוך הבנים אף אם יצטרך לייסרם עבור זאת.

ויתירה מזו כתב מהר"י גזפאן זלה"ה בספרו מנחת יהודה על שיר השירים (חמש מגילות, ירושלם ה'תש"ל) עה"פ הנך יפה דודי אף נעים (א, ט"ו) ושמעתי משם חמי מ"ו אברהם מנולי תנצב"ה משם רז"ל שרמו בכאן למי שיש לו געגועין על בניו שאל ימנע מהם שבט מוסר. שמי שחושך שבטו שונא בנו. וזהו הנך יפה דודי, ואעפ"י כן אמר אף נעים (אף כמו חרון אף שפירושו כעס ועונש, נעים הוא ל'. כיעו"ש בשדה"ש רבה פ"א אות ס"ו. אבש"ר) ששבט מוסר הוא טוב ומתוך כך ערשנו רעננה. וכן שלמה אמר אף חכמתי עמדה לי, ר"ל שחכמה שקניתי ע"י האף, היא עמדה לי, ע"ש. וסיים מהר"י גזפאן זלה"ה ידוע כי ע"י היסורין שמייסר הרב את התלמיד הוא מברית ממנו הקליפה הגורמת לו שלא ילמוד, ומה גם אם הרב מכוין לזה לשם שמים'.

[ב] וכן מבואר ברמב"ם (פ"ב מת"ת ה"ב) ומכה אותן המלמד להטיל עליהם אימה. והיינו, לאו דווקא אם אינו לומד אלא אע"ג דגמיר כמבואר במכות (ה, ב) דמצוה קעביד דכתיב ייסר בנך ויניחך. אלא שהוסיף ז"א אינו מכה אותן מכת אויב מוסר אכזרי. לפיכך לא יכה אותם בשוטים ולא במקלות אלא ברצועה קטנה ע"כ. ומקור דבריו הביא בכס"מ מהא דא"ל רב לרב שמואל בר שילת (ב"ב כא, א) כי מחית לינוקא לא תמחי אלא בערקתא דמסנא ופירש"י ברצועות של מנעלים, כלומר מכה קלה שלא יזוק. מכאן שהרב מכה התלמידים ומכאן שלא יכה אותן מכת אכזרי. וכ"ה בשו"ע סי' רמ"ה סעיף י'. [ומ"ש בסערת תימן עמ' ק"י, התינוקות סובלים יסורי מלקיות בשבט שלא יזוז מיד המלמד וכו' כבר השיב עליו הרש"יה בהגהותיו (נד' בשערי שלמה עמ' ת"א) המחבר הפריז על המדה. ומורים אכזרים כאלה בודדים הם, וכאשר חזו עינינו מורי הדור. ויחיד היה שהיו הילדים בורחים מאצלו, ע"ש. וראה עוד מ"ש כמוהר"ר יוסף שמן זלה"ה בענין הנהגת חינוך הבנים בתחילת חיבורו חיי התימנים. על חביבותם של תשב"ר אצל כמוהר"ר שמעון בכמוהר"ר שלום שבזי זלה"ה ניתן ללמוד מתפילותיו הנפלאות ונשגבות שחיבר להצלחתם ושיפתח הא לבם לתלמוד תורתו. האחת היא הידועה א' לבי פתח כמובא בשע"ה אר"ח סי' ו' בעיני יצחק אות כ"ט, והתפילה השנית נדפסה בנחלת אבות ה' עמ' י"ט].

אם רשאי לייסרו במקל

[ג] אלא שיש לעיין בדברי מהר"י צארום מבואר שההכאה היא במקל ולשון הגמרא בערקתא דמסנא ופי' רבינו גרשום דבא לומר אל תכהו יותר מדאי 'שבשביל רוב ההכאות אין מתפקח' ואין מכך תועלת בלימודו. וכן ברמב"ם להדיא העיר אזננו שלא יכוס לא בשוטים ולא במקלות. ועיניו בספר אמרי יעקב (שטרן. יו"ד שם, בביאורים ד"ה אלא ברצועה קטנה) שביאר בדעת הרמב"ם דבמקל אפילו מכה קטנה לא, דכיון שיש בו כדי להזיק חששו חז"ל שמא בעת כעסו יכהו יתר על המידה ורק ברצועת הנעל שאין בה כדי להזיק שרי. [ומה שאמר שלמה ע"ה במשלי (ג, כד) חושך שבטו שונא בנו, ושבט היינו מקל חובלים כמו שהאריך בשע"ה יו"ד סי' קס"א בעיני יצחק אות כ' ד"ה וזה. יש ליישב דמצינו ברמב"ן עה"ת שמות (כא, ב) דשבט אינו מקל יד אלא שבט מוסר שענינו להורות וללמד. וצ"ל דכל מקום לפי ענינו, ובענין חינוך הבנים יש לנו להעמיד בשבט מוסר, כמבואר במשלי (כב, טו) אולת קשורה בלב נער שבט מוסר ירחיקנה ממנו. וע"ש באמר"י ד"ה ברצועה שיישב באופ"א].

אכן צ"ל דס"ל למהר"י צארום דכיון שהוא מילתא בטעמא שהרי תחילה כללא כ"ל לן הרמב"ם ולא יכה אותם מכת אויב מוסר אכזרי, וכל מה שאינו בכלל זה שרי לצורך חינוך התלמידים. וכן יש להוכיח מדברי רש"י כפי שדקדק בשע"ה (שם ד"ה ומקור) שכתב רש"י 'כלומר' שבא לומר כי אין הכוונה כפשט הלשון ממש ולא תימא דווקא ערקתא דמסנא אלא שיכה מכה קלה כמו בערקתא דמסנא. [וגם במכה קלה יש לזיזר כמ"ש בנחלת יוסף פרק כ"ב שלא יכה על איש את הילד על ראשו אפילו במכה קלה מאוד, כי מוחו רך וגם מזה יכול לזוע ולבוא לידי סכנה]. ובכלל דרך הענישה הראויה ע"פ חז"ל יעוין בארוכה בדברי חפ"ז א' מעמ' קמ"ה.

הכאה בימי בין המצרים

[ד] ודאיתאן להכי אעלה מענינא דיומא מה שהביא בשע"ה (שם ד"ה וראית) ממש"כ מו"ז כמוהר"ח קרח זלה"ה בביאורו החיים והשלום (איכה ג, א) בשם מהר"ר מאיר אנגיל בספר מסורת הברית הגדול (איכה דף י, ב), דבמוסרה (ישעיה ר"פ י"א) נמסרו ו' שבט רפין (שאין דגש בש"ן), בשבט סופר (שופטים ה, י"ד), ופקדתי בשבט פשעם (תהלים פ"ט, ל"ג), והוכחתי בשבט אנשים (שמואל"ב ז, י"ד), אני הגבר ראה עני בשבט עברתו (איכה ג, א), והכה ארץ בשבט פיו (ישעיה י"א, ד), תרועים בשבט ברזל (תהלים ב, ט). וביאר רמו המוסרה ע"פ מה דאיתא במדרש איכה (פ"א אות כ"ט) ר' יוחנן הוה מפקיד לספריא ומתניא, דלא להוון טעינין ערקתא באילין יומיא. 'כלומר, הסופר שהוא מלמד תינוקות, כל שאר ימות השנה צריך שיהיה בידו שבט להכות התלמידים ולפקוד בשבט פשעם, ולא מבעיא שצריך להכותם בשבט שמכים את הקטנים אלא אפילו בשבט עב וגם שמכים בו הגדולים צריך להכותם אם יצטרכו לכך (ע"י מהרש"א ב"ב שם ד"ה ואספי, דמגיל י"ב יכול לייסרו בכה. אבש"ר), וזהו והוכחתי בשבט אנשים, וכמ"ש שלמה (משלי כ"ג, י"ג) כי תכנו בשבט לא ימות. אבל בין המצרים שהוא זמן שקורין בו קינות ובכללם אני הגבר ראה עני בשבט עברתו, לא יכס כלל, רק יגער בהם בשבט פיו בלבד ודיו. שאם יכהו בשבט עץ או רצועה קטנה, המזיק יכהו בשבט ברזל וימות' ע"כ. וכ"ה להלכה בשו"ע (או"ח סי' תקנ"א סעיף ח').

כתר זכרון - מדרכי רבותינו

כמוהר"ר יצחק ב"ר יצחק ב"ר דוד ב"ר שלום ב"ר יחיא ב"ר שלום גברא זלה"ה זכה וחי תשעים ושתים שנים נולד בשנת ה'תרי"ח ונלב"ע בשנת ה'תש"י, זיע"א. לאחר פטירת אביו המשיך את שלשלת אבותיו בקודש שכינהו כרבני סווד ט"ז דורות. לעולם לא פסיק פומיה מגירסא ומלבד לימודיו הרבים בעסק התורה היה מקפיד לסיים מידי חודש כ"ו פעמים את ספר התהילים, ואף כשכבדו עינו מזקן היה מניח אצלו כ"ו חלוקי אבנים וכשהיה מסיים ספר אחד היה מעביד לצדו אבן אחד לזכרון. רבינו זלה"ה היה מיוחד בעונותנותו שהיה שומע חרפתו ושתק, כי מחמת שעלה לכהן פאר כרב הקהילה בצעירותו היו אנשים שצרה עינם והיו מקניטים אותו ומעולם לא השיב להם, ואפילו שעמדו עליו להכותו פעם אחת לא השיב וידום. אך קוב"ה תבע ליקריה ואותם אנשים שההינו לשלוח יד בקדושה ה' לא השלימו שנתם, ה"י. (מפי נכדו בן בתו הרב מאיר גברא שליט"א, מה שקיבל מאביו רבי שלמה ע"ה שבהיותו חתן בתו הצעירה זכו להיות סמוכים על שולחנו ולשמשו בעת זקנותו).